

Колесник К. О.

магістрантка 2 курсу спеціальності «Право»

Поліського національного університету

Науковий керівник: *Василенко Л. П., доцент, к.ю.н.,*

доцент кафедри правознавства

Поліського національного університету

м. Житомир

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ДЖЕРЕЛА ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ.

У сучасному світі досить часто трапляються ситуації порушення цивільних прав. Відповідно до норм законодавства основним та найважливішим завданням держави є забезпечення справедливого, швидкого та ефективного відновлення порушеного права та відшкодування заподіяної шкоди.

Відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки (далі ДПН) відноситься до числа «приватних» цивільно-правових проблем.

Багато питань, які стосуються відшкодування шкоди заподіяної ДПН, залишаються дискусійними і сьогодні, не дивлячись на те, що ці відносини знайшли своє врегулювання і у законодавстві, і в науковій доктрині. До них можна віднести в першу чергу визначення поняття ДПН, а також чим зумовлено покладення на власника ДПН більш суворої відповідальності за його поведінку, чи може вважатися покладення на власника ДПН обов'язку з відшкодування шкоди цивільно-правовою відповідальністю та ін.

Поняття "ДПН" з'явилося у цивільному праві досить давно. Вперше цей термін здобув закріплення у ЦК УРСР 1922 року, а саме у статті 404 міститься неповний та приблизний перелік таких ДПН як: трамваї, залізниці, фабрики, заводи, крамарі, які торгують горючими матеріалами, власники диких тварин і т.д.[1].

Виокремлення правової норми, яка регулює відносини пов'язані з завданням шкоди ДПН зумовлювався тим, що обов'язок по відшкодуванню завданої шкоди поширювався до певних меж, серед них: дія непереборної сили, прямий або непрямий умисел, або груба недбалість самого потерпілого. Після того, як відповідальність за шкоду, яка завдана ДПН отримала законодавче закріплення між науковцями розгорілися дискусії щодо поняття "ДПН".

О.С. Іоффе вважав, що ДПН не є об'єктом, який приводиться у дію, а є діяльністю яка пов'язується з певними об'єктами. Тобто, для того, щоб діяльність людини можна було б кваліфікувати, як підвищено небезпечну, потрібно встановити чи була така діяльність пов'язана з відповідними об'єктами. [2, с. 271]

А.О. Собчак визначав поняття ДПН як: певні складні матеріальні об'єкти, підвищена небезпека(шкідливість) яких полягає у тому, що властивості цих об'єктів незалежні від людини, що і спричиняє не підконтрольність у більшій чи меншій мірі самого процесу діяльності. В свою чергу, це створює небезпеку шляхом випадкового завдання шкоди, а також впливає на характер та обсяг її завдання. Схожу позицію займав і Ю.Х. Калмиков, який вважав, що ДПН це певні предмети матеріального світу, які через свої небезпечні властивості не піддаються повному контролю людиною[3, с. 75].

Є.А. Флейшиц зазначає, що таке поняття як «ДПН» слід розуміти як певні сили природи або властивості речей, які не можуть бути повністю контрольовані людиною, і внаслідок такої невідконтрольності людиною можуть заподіювати, з великою ймовірністю, шкоду як життю і здоров'ю людини так і певним матеріальним благам. [4, с. 79]

Л.А.Майданик та Н.Ю.Сергеева пишуть, що ДПН є устаткування, що експлуатується і саме в процесі експлуатації створюється підвищений рівень небезпеки для всіх оточуючих. До прикладу можна привести: верстати, що працюють, різні механізми та агрегати, які діють разом із двигунами, рухомий потяг. [5, с. 12].

Відповідно до ст. 1187 ЦКУ ДПН є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб.[6]

Пункт 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» містить майже таке саме визначення.

Проаналізуємо, яким чином трактується це поняття у наукових джерелах. Існують три основних позиції з цього питання:

1) ДПН визначається як діяльність, що створює підвищену небезпеку для оточуючих. Дана позиція знайшла своє відображення і в нормі законодавства.

Проаналізувавши основні моменти зазначеної теорії можна зробити такі висновки:

- під ДПН потрібно сприймати дії, які пов'язані із використанням певних предметів, в основному техніки;
- підвищена небезпека створюється не за допомогою «мертвого об'єкта», а вона пов'язана з цим предметом діяльністю;
- підвищену небезпечну діяльність можна описати у такому вигляді, що вона пов'язана з деякими видами техніки, в яких закладено рухову систему, але використання їх на сучасному рівні розвитку не виключає можливість завдання непередбаченої шкоди.

2) ДПН вважаються предмети матеріального світу, небезпечні властивості яких при досягнутому рівні розвитку науки і техніки не піддаються повністю контролю людини, створюють високу ступінь вірогідності заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини, або матеріальним благам;

3) третя позиція об'єднує дві перші і розглядає ДПН як предмети матеріального світу, діяльність яких в процесі їх використання не піддається повному контролю людини.

Можна виділити чотири ознаки, якими в сукупності повинно бути наділено ДПН: 1) бути завжди об'єктом (предметом) матеріального світу; 2) мати шкідливі, небезпечні для оточуючих якості; 3) перебувати в процесі експлуатації, діяльності; 4) виключати можливості повного контролю над собою з боку людини.

Ю. Павловський виділяє ознаки ДПН по іншому: непідконтрольність, надзвичайність та невідворотність.

Визначення терміну не підконтрольність у цивільному законодавстві відсутнє, але деякими вченими описується поняття «контроль». Він розглядається як істотний вагомий вплив на майнове благо чи поведінку осіб, яка допомагає отримати передбачений юридичний результат.

На нашу думку, такі ознаки підвищеної небезпеки як непідконтрольність та підвищена імовірність завдання випадкової шкоди оточуючим – є взаємопов'язані і повинні оцінюються в сукупності. Підвищена імовірність завдання випадкової шкоди оточуючим може виникати тільки при наявності непідконтрольності ДПН (за умов повної підконтрольності спричинення шкоди буде свідчити про його винний характер, а це суперечить розумінню ДПН як правомірної діяльності, яка не спрямована на спричинення шкоди). Шкідливість, підконтрольна людині, не створює підвищеної небезпеки, яка посилює відповідальність за спричинену шкоду. Така ознака, як випадковість, може пояснити причини непідконтрольності, так як може вказувати на її виникнення не за волі осіб, це можна пояснити такою причиною – недостатнім рівнем розвитку науки і техніки. Отже, на нашу думку основними ознаками ДПН буде непідконтрольність та підвищена імовірність заподіяння випадкової шкоди оточуючим.

Таким чином, природу ДПН можна розкрити тільки при вивченні у сукупності законодавчої бази та судової практики, що дозволяє дати наступні визначення:

ДПН - це те, що наділене шкідливими властивостями, непідконтрольними або неповністю підконтрольними людині, предмети матеріального світу, при експлуатації яких створюється можливість випадкового заподіяння шкоди оточуючим, навіть при прийнятті заходів щодо його запобігання.

До діяльності, що створює підвищену небезпеку для оточуючих може бути віднесена будь-яка діяльність, здійснення якої створює підвищену небезпеку заподіяння шкоди через неможливість повного контролю над нею з боку людини, а також діяльність по використанню, транспортуванню, зберіганню предметів, речовин і інших об'єктів виробничого, господарського та іншого призначення, що володіють такими ж властивостями.

Позиція науковців, відповідно до якої ДПН є певні предмети матеріального світу, на нашу думку в більшій мірі, ніж інші позиції, враховує факти реальної дійсності. Адже тільки в цьому випадку можна володіти ДПН. Цілком очевидно, що ні діяльністю, ні властивостями речей володіти не можна. Володіти можна тільки речами. Від предмета не можна відокремити його властивості.

Список використаних джерел:

1. Поняття та види джерел підвищеної небезпеки. Jurisprudense.club. URL:<https://jurisprudense.club/pravo-grajdanskoe/ponyattya-vidi-djerel-pidvischenoji.html> (дата звернення 15.09.2020р.)
2. Иоффе О. С. «Советское гражданское право». Москва, 1961, с. 398.

3. Смирнов В.Т., Собчак А.А. Общее учение о деликтных обязательствах в гражданском праве: учебное пособие. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1983. с. 188

4. Флейшиц Е.А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения. 1951. 232 с.

5. Майданик Л.А., Сергеева Н.Ю. Материальная ответственность за повреждение, здоровья./Л.А. Майданик, Н.Ю. Сергеева, Госюриздат, 1953,-с. 25.

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 25.09.2020)